

Estera Radičević: Bolnica biskupskog vlastelinstva

- bolnica Milosrdnih sestara sv. Križa u Đakovu ZBORNIK MUZEJA ĐAKOVŠTINE (2017.) str. 47-66

---

# Bolnica biskupskog vlastelinstva - bolnica Milosrdnih sestara sv. Križa u Đakovu

UDK 614.2(497.5 Đakovo)''18''

Izvorni znanstveni rad

Estera Radičević

Milosrdne sestre sv. Križa, Đakovo

U radu se na temelju arhivske građe, osobito samostanskog arhiva u Đakovu i druge literature želi prikazati rad Milosrdnih sestara sv. Križa od samog dolaska u Đakovo 1868. godine i to samo u jednom području, u njezi bolesnika u maloj bolnici biskupskog vlastelinstva koja je postojala od 1859. godine u sklopu samostanskih zgrada. Rad u bolnici sestre su preuzele odmah po dolasku u Đakovo, a kad im je biskup Josip Juraj Strossmayer darovao cijeli kompleks bolnica je postala njihovo vlasništvo.

*Ključne riječi:* Milosrdne sestre sv. Križa, bolnica, samostan, njega bolesnika

## Uvod

Nijedno područje života i rada nije bilo izvan dosega velikoga srca oca Teodozija Florentinija, kapucina, utemeljitelja Družbe milosrdnih sestara sv. Križa.<sup>1</sup> Imao je otvorene oči za potrebe bližnjega, ali ne samo da je vidio,

---

1 Anton Crispin, rođen je u Münsteru, kanton Graubünden, Švicarska 1808. Godine 1825. ušao je u red kapucina i dobio ime o. Teodozije. Veoma darovit i zauzet za Božje kraljevstvo dao se

nego je poduzimao konkretne korake kako bi njegova pomoć bila djelotvorna i dobila lice i srce. Zato je, uz svesrdno razumijevanje i zauzimanje s. M. Terezije Scherer i ostalih sestara, nastojao oživotvoriti ono što je zamislio. To je, uz školski rad, bila i njega bolesnika. Tada nije bilo pravo organizirane brige za bolesne. I u bolnice koje su tada postojale odlazili su oni koji nisu imali kamo i za koje nije imao tko skrbiti. Tada je bila sramota ići u bolnicu.

No još prije brige za bolesnike o. Teodozije pozvao je s. M. Tereziju da preuzme brigu za ubožnicu u Näfelsu.<sup>2</sup> Tu je ona „ispekla zanat” njege bolesnika i brige za stare i nemoćne. Postavši generalni vikar biskupije Chur o. Teodozije ide dalje. Gradi bolnicu „Sveti Križ” u Churu i povjerava sestrama i da njeguju bolesnike i da ju vode<sup>3</sup>. Otada pa nadalje nova zajednica preuzima njegu bolesnika te starih i osamljenih ljudi na mnogo mjesta, pa tako i u Slavoniji.

---

na pothvate koje su neki odmah u početku osudili na propast. Među ostalim pothvatima koje je poduzimao i ostvarivao, osnovao je i dvije ženske redovničke zajednice čiji je prvotni cilj bio poučavanje djece i mladeži u školama. Bila je to zajednica Školskih sestara sv. Križa 1845., a zatim 1856. Družba milosrdnih sestara sv. Križa, koja i dana s ima svoje sjedište u Ingenbohl, nedaleko Züricha. Ovu zajednicu utemeljio je u suradnji s bl. Majkom M. Terezijom Scherer. Sestre iz ove zajednice pozvao je biskup Josip Juraj Strossmayer 1868. godine da dođu u Đakovu i preuzmu najprije odgojno-prosvjetno djelovanje u školama i internatu, a nakon 15 godina rada u Đakovu počele su otvarati druge filijale na području milosrdne ljubavi i socijalnog djelovanja. Umro je 1865. u 57. godini života. Usp., s. Gertrud HUBER, *Otac Teodozije Florentini. Njegovo djelo u Ingenbohl*, Zagreb 2015.; p. Veit GADIENT, *Der Caritasapostel Theodosius Florentini*, Luzern 1946.

- 2 Za s. Mariju Tereziju ovo je bila velika žrtva, jer je morala ostaviti ono što je najviše voljela – rad u školi. Ali „škola” križa je tvrda, a ovo mjesto izuzetno teško. O tome je s. Bernarda pisala: „Sestra Terezija ima tešku zadaću, jer u toj ubožnici nalazili su se najbjeđniji stvorovi oba spola, najbjeđniji i u tjelesnom i u duševnom pogledu, a u samoj kući nije bilo nijedne jedine osobe koja bi joj mogla pomoći kako treba. (...) Da je s. Terezija došla u redovničkoj kopreni ne bi je po svoj prilici bili primili. Pod imenom „Gospodica Terezija Scherer” bila je izabrana za majku siromaha.” S. M. Clarissa RUTISHAUSER, *Mutter Maria Theresia Scherer Leben und Werk*, Ingenbohl 1967, 69.
- 3 Dugogodišnja voditeljica ove bolnice bila je s. Eugenija Welz, koja je 1857. godine dolazila u Slavoniju i u Đakovo moliti novčana sredstva upravo za izgradnju ove bolnice. Bila je gošća biskupa Josipa Jurja Strossmayera i ona je vjerojatno i ključna osoba koja je Majci M. Tereziji Scherer preporučila da sestre pošalje u Đakovo.

## Bolnica biskupskog vlastelinstva u Đakovu

Dolazak Milosrdnih sestara sv. Križa u Đakovo vezan je prije svega za preuzimanje odgojno prosvjetnog djelovanja.<sup>4</sup> Zato su sestre najprije trebale naučiti hrvatski jezik, koji je za njih bio veoma težak, kako je to u svojim izvještajima generalnoj poglavarici u Švicarsku pisala s. Justina Straub, prva poglavarica. Dok nisu naučile jezik nisu mogle započeti rad u školi. No zanimljivo je da su odmah preuzele njegu bolesnika u maloj bolnici koja je služila za prihvrat bolesnih radnika biskupskog vlastelinstva u Đakovu. Jezik ljubavi svi razumiju, iako je s. Justina u svom prvom pismu koje je pisala iz Đakova Majci M. Tereziji napisala da „nitko ne zna njemački, pa ni bolesnici!” (kao da bi bolesnici trebali znati njemački jezik!) Nije ni bilo puno bolesnika, jer je jedna bolničarka, s. Bruno, mogla pomoći sestri u kuhinji i u kućanskim poslovima. To također doznajemo iz pisma s. Justine koja piše: „Već smo se priučile. (...) Nemamo nijedne služavke, ne možemo dobiti nikoga. Dala sam joj (s. Krispini u kuhinju) za pomoć s. Bruno. U bolnici nema previše bolesnika. Zasad može s. Maura biti sama kod bolesnika.”<sup>5</sup>

Tako doznajemo da su među prvih deset sestara dvije bile određene za rad s bolesnicima. Bile su to s. Maura Gruber i s. Bruno Schmitt. Kasnije, u popisima koje je provincijalat slao Biskupskom ordinarijatu o stanju samostanskog osoblja, umjesto s. Maure nalazimo ime s. Alexie Bauman.<sup>6</sup> Ona je dugi niz godina radila u ovoj bolnici.

4 O dolasku sestara u Đakovo treba ponajprije konzultirati arhivsku građu provincijalne kuće u Đakovu, kao i objavljene radove i članke u pojedinim monografijama ili časopisima, kao: s. M. Estera RADIČEVIĆ, „Milosrdne sestre sv. Križa u Hrvatskoj, napose na Sušaku”, u: *Stoljetnica života i rada Milosrdnih sestara sv. Križa na Sušaku*, ur. s. Estera RADIČEVIĆ i Emanuel HOŠKO, Đakovo-Rijeka 2005., s. M. Estera RADIČEVIĆ, „Odgojno-prosvjetno djelovanje Milosrdnih sestara sv. Križa u Đakovu i Osijeku”, *Glasnik arhiva Slavonije i Baranje*, 9/2007, 227.-251.; s. M. Estera RADIČEVIĆ, „Biskup Josip Juraj Strossmayer i zajednica Milosrdnih sestara sv. Križa”, *Zbornik Muzeja Đakovštine*, 11/2013, 157.-178.; [Matija PAVIĆ - Milko CEPELIĆ], *Josip Juraj Strossmayer, biskup bosansko-djakovački i sriemski. God. 1850.-1900.*, Zagreb 1900.-1904.; s. Kasilda VIDOVIĆ, „Odgojno-prosvjetno i karitativno djelovanje Družbe sestara sv. Križa u Đakovu”, *Diacovensia*, 1/1995, 395.-406.

5 Arhiv provincijalne kuće Đakovo (dalje APKĐ), „Proširena kronika”, 5.

6 APKĐ, br. 1/1869. U ovom prvom popisu sestara u Đakovu koji je poslan Biskupskom ordinarijatu i koji je 1.1.1869. potpisala s. Justina pod br. 8. je ime s. Maure Gruber, krsnim imenom Elisabeta, 29 godina stara, u rubrici „služba” stoji „bolestničarka” (bolničarka) rođ. u Schwanenstadtu u Gornjoj Austriji, S. Maura je dobila tuberkulozu i već 1871. umrla u Đakovu. Imala je samo 32 godine. Pod br. 10 je ime s. Bruno Schmitt, Krescencia, stara 34 godine, bolestničarka, rođ. u Rogershausen-u, Würtemberg. Umrla u Đakovu 15.7.1913. Usp. br. 8./1886., Umjesto imena s. Maure nalazimo ime s. Aleksije Bauman koja je niz godina radila u ovoj bolnici, i onda kad ona više nije bila u istoj zgradi. Umrla je u Đakovu 1907.

U dokumentaciji provincijalne kuće zabilježeno je da je bolnicu sagradio i posvetio biskup Josip Juraj Strossmayer 25. rujna 1859. godine – „Na slavu Božju i spas duša”, te da je služila za bolesne radnike biskupskog vlastelinstva.<sup>7</sup> Nisam nažalost našla nikakav trag o eventualnom nacrtu ili temeljnom kamenu ili gradnji same zgrade.

## Bolnica Sestara sv. Križa u Đakovu

Kako je bolnica funkcionirala, kako je izgledala, tko su bili bolesnici i slično donose izvještaji koje je uprava samostana morala godišnje poslati Kraljevskoj zemaljskoj vladi u Zagreb, ili podžupanijskoj oblasti u Đakovo ili Osijek te Statističkom uredu u Zagreb. Te podatke ćemo koristiti u ovom prikazu.

Tako iz dopisa koji je 1882. godine Biskupskom ordinarijatu poslao dr. Engelbert Voršak<sup>8</sup>, dekan, župnik, i ravnatelj Samostana, a odnosi se na izvještaj o bolnici koji je tražila Kraljevska podžupanija u Đakovu, doznajemo dragocjene podatke o ovoj ustanovi.<sup>9</sup> U dopisu se navodi da su sestre došle u Đakovo za školu, „zatim (za) dvorenje bolesnika u nuzgredno (podvukla s. M. Estera) sazidanoj bolnici, u kojoj je dvadeset bolestničkih postelja namješteno”. Zatim su navedena „kronološkim redom imena plemenitih da-

---

7 O đakovačkoj bolnici milosrdnih sestara sv. Križa do sada je pisano vrlo malo, a izdavanja su vrijedna dva pregledna teksta Zvonka Benašića. Vidi: Zvonko BENAŠIĆ, *Đakovački spomen-dani*, Đakovo 2010., 111.; ISTI, „Prva privatna bolnica u Slavoniji osnovana je u Đakovu”, u: *43. Đakovački vezovi. Prigodna revija*, Đakovo 2009., 134.-136.

8 Dr. Engelbert (Anđelko) Voršak, rođen u Iloku 1844. godine. Nakon završenog osnovnog i srednjeg školovanja u Iloku i Osijeku ulazi u sjemenište u Đakovo 1862. Poglavarici ga šalju na daljnje školovanje u Rim gdje je, nakon završene teologije, zaređen za svećenika 1869. godine. Vraća se u Đakovo gdje preuzima različite službe. Imenovan je kanonikom i ravnateljem biskupske pisarne. Posvećen je za biskupa u Đakovu 1898. Bio je pomoćnim biskupom dvojici biskupa - biskupu Strossmayeru i biskupu I. Krapcu. Kao kapitularni vikar upravljao je đakovačkom biskupijom u dva navrata. Uz to je vršio službu duhovnika i ravnatelja Samostana Milosrdnih sestara sv. Križa u Đakovu. Umro je u Đakovu 1921., Usp. *Papinski hrvatski zavod svetog Jeronima (1901-2001). Zbornik u prigodi stoljetnice Papinskog hrvatskog zavoda sv. Jeronima*, prir. Jure Bogdan, Rim 2001., članak Slavko Kovačić, „Hrvatski kolegij u Rimu prije apostolskog pisma *Slavorum Gentem*,” str. 90.

9 APKĐ, br. 4/1882. Dopis je upućen provincijalnoj poglavarici Samostana u Đakovu, od strane Visoke kraljevske zemaljske vlade i u njemu se traže podaci o stanju zdravstvenih zavoda u Hrvatskoj i Slavoniji. Provincijalna poglavarica je dopis prosljedila Biskupskom ordinarijatu, te je dr. E. Voršak na njega i odgovorio, kako je vidljivo iz gornjega izvještaja.

rovatelja, koji su i koliko su u ime dotacije toga zavoda doprinieli. Poleg iste listine iznosila je godine 1859

I. dotacionalna prvobitna glavnica for. 40.187.48 nč. toj glavnici pripojena je uslied konsistorialne odluke

II. Zaklada bl. uspomene biskupa Raffaja za siromašne u iznosu od for 22.403. te

III. Zaklada istoga biskupa za vojničke kćeri u iznosu od for. 1.358.40 nč, te je tako temeljna zakladna glavnica namijenjena za dotaciju ovomjestnoga samostana milosrdnih sestara godine 1859, iznašala sveukupno for. 98.086,29 nč (...)"

Dalje u izvještaju dekan Voršak navodi „Opazio sam da se kako ove dvie u jedno stopljene glavnice tako i Raffajeva zaklada za siromahe koja je, konsistorialnom odlukom pripojena prvobitnoj temeljnoj glavnici u odnosnih računih vodi i iskazuje pod naslovom: ‘Bolnica samostana milosrdnih sestara u Đakovu’. Prema tom stanju stvari, gdje su zaklade po namijenjenoj si svrhi različite u jedno stopljene te se one pod I. II. i IV. navedene zaklade, kojim je svrha ne samo uzdržavanje bolnice nego i djevojačkog odgojilišta, učiteljišta i pučkih škola, ipak sve pod jednim specifičnim naslovom ‘samostanske bolnice’ iskazuje - nije moguće na onaj upros vis. kralj. zem. vlade ‘iz kojih se sredstava ovosamostanska bolnica održaje’ točan odgovor dati; to se jedino ernirati dalo iz odnosne zakladnice, ako takova postoji i ako je u istoj cjelokupna zakladna glavnica repartirana prema različitim svrhama, radi kojih je ovaj samostan osnovan.” (...) U zaključku izvještaja stoji da bi bilo najistinitije kada bi se sve zaklade, koje su namijenjene za različite svrhe, stavile pod jedan nazivnik, a to je: ‘zaklada samostana milosrdnih sestara u Đakovu’, pošto medju samostanske svrhe spada doduše i uzdržavanje samostanske „bolnice, nu ova nit je glavna a nekmoli jedina svrha ovomu samostanu, komu je prvi i glavni zadatak odgoj i obuka ženske mladeži”. Tako je iz ovoga dopisa, a također i nekih drugih financijskih izvještaja jasno da je za uzdržavanje bolnice postojao određen kapital. Neki su bolesnici i sami plaćali opskrbu i liječenje, za neke je plaćala općina ili njihova rodbina. No bilo je i priličnih problema što se tiče uzdržavanja bolnice. Tako npr. u dokumentima nailazimo na dopis đakovačke općine u kojem prigovara samostanskoj upravi da nema iste kriterije za primanje pojedinih bolesnika, jer da samostan traži da općina plati liječenje i boravak jednog bolesnika u bolnici, a općina tvrdi da je tu obvezu izvršila. Međutim dr. E. Voršak podastire općini račun koji mu je dostavila s. Nikomedija Erb, provincijalna poglavarica te tako i ravnateljica bolnice, iz kojega je vidljivo da taj račun sa strane općine nije podmiren.

Bolesnik je umro te nisu ni troškovi pogreba plaćeni.<sup>10</sup> Tako ne stoji prigovor da samostan prima bolesnike po nekim svojim kriterijima. Svi bolesnici su jednako vrijedni da se liječe u ovoj bolnici.

Svi prihodi namijenjeni uzdržavanju samostana, škola, internata i bolnice bili su položeni kod dijecezanskog kaptola. Glavnici su se svake godine pribrajale kamate i iz tih sredstava uzdržavale su se sve samostanske ustanove, pa i bolnica.

Iz potvrda koje su se sačuvale o primanju sredstava za uzdržavanje bolnice vidljivo je koliki su bili iznosi koji su primani za ovo uzdržavanje. Npr. „Namira na 500 for. au.vr. - petsto for. - kojih je potpisano ravnateljstvo samostana milosrd. sestara sv. Križa, kao dospjele kamate za prvo polugodište 1893. - iz zaklade „Raffay, za siromašne podanike - sada bolnica - od prečasnoga stolnoga kaptola bosansko-đakovačkoga danas potpuno i zafalno primilo, što ovijem potvrđuje - za odsutnu nastojnicu zamjenica s. M. Radegunda Polz, prefekta, Đakovo, 11. srpnja 1893.”<sup>11</sup>

Istoga dana datirana je još jedna „Namira” o primitku 1.800 forinti (...) kao dospjele kamate za prvo polugodište 1893. iz zaklade „Bolnica milosrdnih sestara” itd. Iz ovoga je vidljivo da je postojalo više zaklada za uzdržavanje bolnice, te također određene zaklade za uzdržavanje škola, internata, siromašne djece, časničkih kćeri i sl.<sup>12</sup> Takvih „Namira” sačuvan je veći broj i bilo bi zanimljivo načiniti ekonomsku analizu funkcioniranja samostanskih ustanova. No to nije predmet ovoga istraživanja. Posljednja sačuvana potvrda datirana je 30. lipnja 1904. godine „kao dospjele kamate za prvo polugodište 1904. iz zaklade: „Raffay bolnica milosrdnih sestara” (...) u iznosu od 3.46 K.15. fil, dok je iznos na drugoj potvrdi 1.073 K i 74 fil, također „iz zaklade Raffay za siromašne podanike - sada bolnica”.<sup>13</sup> Povremeno je bilo i onih koji su darovali određena sredstva za uzdržavanje bolnice.<sup>14</sup>

Kako se kretao broj bolesnika, tko je plaćao liječenje i smještaj doznajemo iz službenih izvještaja samostanske uprave Visokoj kraljevskoj zemaljskoj vladi u Zagreb, Osijek ili Đakovo. Stoga ćemo ovdje u prijepisu donijeti jedan takav izvještaj i pripadajući dopis koji je godine 1893. Kraljevskoj ko-

10 APKĐ, br. 2/1886.

11 APKĐ, dokumentacija o radu bolnice (neprotokolirani spisi).

12 *Isto*.

13 *Isto*. Usp. [M. PAVIĆ – M. CEPELIĆ], *Josip Juraj Strossmayer*, 245. „Za samo uzdržavanje samostana i bolnice postoji vrlo znatna zaklada biskupska, kojom upravlja stolni kaptol”.

14 APKĐ, Usp. Br. 98/1924. Darovnica kanonika S. Kaleba.

tarskoj oblasti u Đakovu poslala s. M. Nikomedija Erb, provincijalna poglavarica i ravnateljica bolnice:

„Na ovostrani poziv slav. gornje oblasti od 26. kolovoza t.g. br. 10.163 odnosno na cijenjeni nalog vis. kr. zem. vlade, odjel za unutarnje poslove od 29. srpnja t.g. br. 36.706 časti se dole podpisano predstojništvo ovomjestne bolnice podnijeti sljedeće izvješće:

Bolnica ova koja je u savezu sa ovomjestnim samostanom milosrdnih sestara sv. Križa jest privatna, t.j. utemeljena po preuzvišenom g. Josipu Jurju Strossmayeru biskupu đakovačkom samo za poslužnike, sluge i nadničare vlastelinstva đakovačkoga.

Iznimno primaju se kadkad i drugi strani ili domaći bolesnici za kraće vrijeme na njihov vlastiti trošak.

Za vrijeme boravka vojnika u Đakovu primaju se u ovu privatnu bolnicu češće i oboljeli vojnici za kraće vrijeme ili ako ih se više ne može dalje otpremiti u obću ili vojničku bolnicu grada Osijeka. Bolno obskrbeni troškovi namireni su iz blagajne c. i k. ulanske pukovnije broj 12. Slijedi niži izvještaj:

1. Koliko imade soba i postelja u bolnici?

4 sobe - za svaki spol po jedna veća s 9 postelja i jedna manja s 2 do 3 postelje.<sup>15</sup>

2. Koliko ima bolničarki i bolničara?

Dvije do tri.

3. Koliko je bilo bolesnika u godini 1890. i 1892. za svaku godinu posebice?

1890.- bilo je 35 bolesnika

1891.- bilo je 25 bolesnika

1892. - bilo je 23 bolesnika

---

15 Ovdje se postavlja pitanje odakle sada četiri sobe? Do tada je bilo uvijek navedeno da je bolnica sastavljena od dvije prostorije. Godine 1886. kada je otvoreno zabavište bolnica je preseljena u zgradu bivše preparandije. Ta je zgrada bila veća, te je i kapacitet bolnice proširen, stoga vjerojatno četiri prostorije.

4. Koliko je bilo u svakoj od tih godina stranih bolesnika za koje su razne druge zemlje bolno obškrbne troškove platile?

Godine 1890. - ni jedan bolesnik

Godine 1891.- ni jedan bolesnik

Godine 1892. - 2 bolesnika

5. Koliko je bilo u svakoj od tih godina stranih bolesnika koji su svaki za sebe ili njihova rodbina platila bolno obškrbne troškove i koliko je bilo ovih bolesnika 1. 2. 3- obškrbnog razreda?

1890. - 2 bolesnika

1891. - 1 bolesnik

1892. - 2 bolesnika

6. Koliko je bilo u svakoj od tih godina domaćih bolesnika za koje su obškrbni troškovi iz zemaljskih sredstava na teret autonomnog budžeta namireni bili? Nije bilo nijednog

7. Koliko je bilo u svakoj od tih godina domaćih bolesnika koji su sami za se ili njihova rodbina bolno obškrbne troškove platili i koliko je od ovih bilo u 1. 2. i 3. obškrbnom razredu?

1890. godine - 5 bolesnika platilo, 1 besplatno

1891. godine - 2 bolesnika platilo, nijedan

1892. godine - nema bolesnika

8. Koliki su u svakoj od tih godina ukupni troškovi uprave za uzdržavanje Bolnice i bolesnika bili?

Nema

9. Koliko je u svakoj od tih godina bio broj obškrbnih dana?

1890. godine 275 dana

1891. godine 234 dana

1892. godine 413 dana.

U potpisu - Predstojništvo privatne Bolnice vlastelinstva,

U Đakovu 9. rujna 1893.

Predstojništvo Bolnice

s. M. Nikomedija Erb v.r.



## OPASKA:

Osim navedenih bolesnika koji su za se platili bilo je još:

u godini 1890. vlastelinskih bolesnika 24 i vojnika 3

u godini 1891, vlastelinskih bolesnika 16 i vojnika 8

u godini 1892. vlastelinskih bolesnika 8 i vojnika 10<sup>16</sup>.

Postoji također jedan izvještaj poslan Statističkom uredu Kr. hrv. slav. dalm. vlade u Zagrebu, na njihov upit br. 412/883. o stanju bolesnika za godinu 1883. u bolnici Milosrdnih sestara kako slijedi: „Koncem 1882. godine preostalih je bolesnika u bolnici. - 5; pridošlo je god 1883. - 24, ozdravilo je god. 1883. - 16; otpušteno neizlječenih - 5, umrlo godine 1883. 2, koncem 1883. preostalo 6 bolesnika<sup>17</sup>. Broj bolesnika je varirao, nekada nije bilo nijednoga.

Iz tih i sličnih izvještaja vidljivo je, da su se u bolnici, iako je uvijek bilo naglašeno da je ona osnovana za radnike biskupskog vlastelinstva, liječili i vojnici kao i drugi bolesnici - civili i svećenici, kao i strani bolesnici. To naglašava i sam biskup Strossmayer u svom izvještaju „Slavnoj kralj. podžupaniji u Đakovu, 14. prosinca 1882. kad odgovora na njihov upit od 12. prosinca 1882. „U ovdašnjem samostanu milosrdnicah sestara sv. Križa postoji doduše bolnica, koja je ali privatna i koja se održaje iz zaklada bivših đakovačkih biskupa. (...) Prvo u nju na besplatnu podvorbu i hranu imaju samo zgoljni siromaci podanici vlastelinstva Đakovačkoga. Ini pako bolesnici plaćaju vrlo primjerenu dnevnu pristojbu od 50 novčića, pri čemu su vrlo nježno podvoreni i svakom liječničkom pomoći posluženi. Vino pak i ljekariju posebno plaćaju<sup>18</sup>. O tome nekoliko primjera:

Godine 1873. u ovu bolnicu dopremljen je teško bolesni svećenik, kapelan Matija Tomašić iz Petrovaradina. Smještaj za njega moli župnik Ilija Okrugić, na preporuku mjesnog liječnika, jer je njegova bolest teška i treba što prije bolničku skrb, ima tuberkulozu. Korespondencija između Ordinarijata, župe i samostana vođena je početkom ožujka, a već je 7. travnja biskup Strossmayer obavijestio svećenstvo da je kapelan umro u bolnici milosrdnih sestara.<sup>19</sup>

16 APKĐ, Br. 3/1893.

17 APKĐ, Br. 2/1885.

18 APKĐ, br. 4/1882.

19 Usp. Dijecezanski arhiv br. 326/873 R.b.; *Glasnik biskupije đakovačko-sriemske* (Đakovo), god. I., br. 8, 30. IV. 1873., 57. Biskup Strossmayer piše Okružnicu o smrti kapelana Tomšića: „Dana

Biskup Antun Akšamović 26. 4. 1924. piše Stolnom kaptolu da je svećenik Fabijan Stojanović bolestan i u bolnici sestara sv. Križa. „Neka se sestra- ma od 10. 4. 1924. isplaćuje 1000 dinara u ime njege i obskrbe”.<sup>20</sup>

U bolnicu su primani i siromašni bolesnici za koje je općina snosila troškove, iako je nekada trebalo čekati dulje vrijeme da ih općina podmiri.

Npr. Općina Đakovo 16. II. 1886. moli samostansku upravu da bi u bolnicu primila Lucu Varzić za koju će snositi troškove liječenja. Bolesnica je boravila u bolnici od 14. veljače do 15. srpnja 1886.<sup>21</sup> Toga dana je ovdje i umrla. Ima i drugih primjera liječenja siromaha u bolnici.

U bolnici Milosrdnih sestara sv. Križa umro je i Tomo Wodička, umjetnik, koji je 1877. iz Češke došao u Đakovo i radio na uređenju katedrale zajedno sa Vatroslavom Doneganijem i Alojzom Ganglom. Kad je Strossmayer dao Donganiju otkaz, njegove započete radove nastavio je Tomo Wodička.<sup>22</sup> Nije poznato od koje bolesti je umro, da li je bolovao dulje ili kraće S. M. Nikomedija Erb šalje „Slavnom kr. povjereniku” slijedeću obavijest „Čast je nižepotpisanom ravnateljstvu javiti, da je gosp. Tomo Vojdička umro u samostanu milosrdnih ss. sv. Križa, i da osim svojih haljina, koje je na sebi imao, ništa drugoga ostavio nije”. Obavijest nosi nadnevak 1. ožujka 1887., a dva dana kasnije 3. ožujka s. Nikomedija piše slijedeću „Namiru - Vrh pedeset i pet forinti a vr. koje sam u ime pogrebnih troškova za preminuvšega umjetnika Tomu Vojdička od preč. gosp. Gabre Babića, kanonika i ravnatelja pobožnih zaklada na današnji dan podpuno primila”.<sup>23</sup> Među spisima se nalazi i račun na 35,80 for. koji je Josip Lutz „stolar gradjevni i pokućstva” ispostavio

---

7. travnja t.g. preminuo je u Đakovu u bolnici milosrdnih sestara, (podvukla s. M. Estera) svetotajstva umirućih providjen Matija Tomašić, ovobiskupijski svećenik i najzad duhovni pomoćnik župe u tvrdjavi Petrovaradinskoj (...)”

20 APKĐ, Br. 26/1924. Biskup Akšamović je brinuo i za majku pokojnog župnika u Trnavi, Božića, Rezu Božić koja je također bila zbrinuta u bolnici sestara. Br. 55/1927. U bolnici je također bila majka isusovca oca Flodina za koju se brinula u prava DI i koji su redovito uplaćivali za njezino izdržavanje, Usp. Br. 147/1927.; 150/1936. Nije potpuno jasno da li su ove dvije žene bile zaista bolesne ili su sestre brinule za njih, a samo su bile smještene u zgradi bolnice. Vjerojatnije će biti ovo drugo. Također je zabilježeno da općina plaća mjesečno 100 dinara za Idu Anet, koja je također kod sestara. Br. 31/1930.

21 APKĐ, br. 4/1886. U arhivu pod br. 3/1886. sačuvan je račun koji je đakovačka općina platila za Lucu Varzić, iz Piškorevaca, rođenu u Đakovu, a koja je dana 20. svibnja 1886. preminula u bolnici milosrdnih sestara. Račun je specificiran - za podvorbu, za liječničke posjete, za lijekove, za mrtvački lijes, za grobara i podvoz (uz napomenu da je grobara i odvoz pokojnice na groblje platio dr. E. Voršak).

22 Dragan DAMJANOVIĆ, *Đakovačka katedrala*, Zagreb 2009., 405.

23 APKĐ. Br. 1/1887.

s. Nikomediji Erb, odnosno stolnom kaptolu u Đakovu za pokop Tome Vot(d) ičke s nadnevkom 28. februar 1887. Točnog datuma smrti nema, ali iz ovih podataka je jasno da je umro tih dana, da je bio vrlo siromašan, no nije jasno da li je pokopan na đakovačkom groblju ili negdje drugdje.

Ostalo je zabilježeno da vlastelinstvo biskupskih dobara duguje samostanu 930 din za svoga namještenika Miju Kolića, koji je u samostanskoj bolnici boravio od 15. 10. do 16. 11. u svemu 31 dan.<sup>24</sup>

Da je bolnica bila u funkciji još 1940. godine svjedoči i dokumentacija o dvije sirote starice Paulini Herman i Heleni Čajkovac koje su 1. veljače 1939. primljene u bolnicu. Općinsko poglavarstvo obavještava samostan da je podnijelo molbu za prijem Helene Čajkovac u gradsku ubožnicu, ali uprava samostana obavještava općinsko poglavarstvo da je ona u bolnici sestara umrla.<sup>25</sup>

Bolnica je bila smještena u zgradi koju je, kako je već spomenuto, dao sagraditi biskup Josip Juraj Strossmayer godine 1859.<sup>26</sup> Zgrada je bila sagrađena u obliku slova L i u njoj je bila uređena bolnica sa dvije prostorije - jedna za muške pacijente, druga za ženske - moglo se primiti 20 bolesnika. Po dolasku Sestara sv. Križa u Đakovo biskup Strossmayer darovao je zajednici cijeli posjed na kojem su se tada nalazile slijedeće zgrade: Zgrada u kojoj je bila smještena škola, internat i samostan sestara. Uz nju se, s desne strane, nalazila zgrada bolnice, a u dvorištu gospodarske zgrade. Otada bolnica i u dokumentima i u drugoj korespondenciji nosi naziv „Bolnica sestara sv. Križa” ili se upotrebljava neki drugi naziv.<sup>27</sup> Sestre su obrađivale i dobar komad vrta. Kako se broj učenica i konviktica povećavao nastava je prebačena u susjednu zgradu koja je bila sagrađena 1898. godine.<sup>28</sup> Preparandija je godine 1875. bila ukinuta, a u zgradi se povremeno održavala nastava, pa i

24 APKĐ, Br. 132/1930.

25 APKĐ, Br. 219/1940.; Br. 275/1940. „Javlja se od strane ovoga nastojništva da je Helena Čajkovac rod. Kindl, rođjena u Đakovu 23. ili 24. ožujka 1885. god udata za Vendelina Čajkovca, vjenčana oko 1907. u Đakovu umrla 20. o.mj. (rujna) u 7 sati navečer. Lijepo molimo da cijeljeni Naslov izvoli pobrinuti za pogreb pokojnice. Pokojnica leži u bolnici našoj.”

26 APKĐ, „Proširena kronika”, str. 10; „Kronika provincije sestara sv Križa u Đakovu 1868.-1949. „(dalje Kronika I). ; „Tagebuch 1868.-1945.”

27 Tako u Popisu filijala (Šematizmu) koji se tiska za svaku godinu za cijelu Družbu, 1908. godine zapisano je da su u Đakovu - škole, konvikt, sjemenište kao i „Privat Spital” (podvukla s.M.Estera) inače se nije posebno apostrofirala bolnica u ovim popisima. Jednostavno je bilo bilježeno „Provinzhaus und Schule”.

28 Usp. Marko LANDEKA, „Razvoj školstva u Đakovu do 1945. godine”, *Glasnik arhiva Slavonije i Baranje*, 9/2007, 153.

onda kad su u njoj bili smješteni bolesnici. Godine 1886. započelo je radom Dječje zabavište, a kako nije bilo drugoga prostora smješteno je bilo u jednu prostoriju bolnice. Roditelji su se odmah počeli buniti zbog toga, jer nije bilo primjereno da djeca borave u blizini bolesnika, iako kapacitet bolnice nikada nije bio pun. Ipak su bolesnici, zbog djece bili premješteni u zgradu bivše preparandije. Tu zgradu je od Općine kupio samostan 1898. godine.

Nešto što se ne bi smjelo zaboraviti jeste i činjenica da su za vrijeme II. svjetskoga rata u ovoj bolnici liječena židovska djeca i žene. Osobito su sestre brinule za trudnice koje su bile smještene u ovu bolnicu, ovdje se porodile i mnoge zadržane dulje vrijeme.<sup>29</sup> Majka Amadeja Pavlović je pronalazila načine da ih se uputi na duge strane i spasi njihove živote. U to doba bilo je to vrlo rizično te je time zasluga Majke Amadeje veća. Ona je 2009. g. proglašena Pravednicom među narodima.<sup>30</sup>

Godine 1945. sve zgrade su bile oduzete samostanu, a godine 1960. nacionalizirane. Sve do 1991. zgrade su služile u vojne svrhe. Godine 1995. vraćen je cijeli kompleks prvobitnom vlasniku Samostanu Milosrdnih sestara sv. Križa, zgrade su denacionalizirane.<sup>31</sup> Na jednom dijelu je sagrađen dječji vrtić, neke su zgrade srušene, neke obnovljene, a zgrada prvobitne bolnice je godine 1994. također srušena.



*Zgrada nekadašnje bolnice  
(kasnije zabavišta)*



*Zgrada bivše preparandije u kojoj su  
od 1886. bili smješteni bolesnici*

29 Usp. VASILJEVIĆ Zoran, *Sabirni logor Đakovo*, Slavonski Brod 1988., 87.

30 APKĐ, Dokumentacija o životu i radu Majke Amadeje Pavlović.

31 Usp. *Narodne novine*, br. 61, 25. 8. 1995., 1771.

Na mjestu srušene bolnice zadržan je dio zida, koji je saniran, i kao spomen na prvu bolnicu u Slavoniji stavljena je spomen ploča sa slijedećim natpisom:

Na ovome mjestu stajala je bolnica koju je podigao biskup Josip Juraj Strossmayer godine Gospodnje 1859. „Na slavu Božju i spas duša!”

Milosrdne sestre sv. Križa su u bolnici djelovale od godine 1868. do 1947.<sup>32</sup> Godine 1949. je država bolnicu, zajedno sa školskim zgradama i zemljištem samostana oduzela, a godine 1960. nacionalizirala. Godine 1995. je cijeli posjed samostanu vraćen, a bolnica je zbog dotrajalosti srušena.

Spomen ploču podižu Milosrdne sestre sv. Križa, Đakovo, svibanj 1997.



*Spomen ploča*



*Ostaci temelja bolnice*

U Državnom arhivu nalaze se izvještaji koje je, na osnovu svojih posjeta i pregleda, pisao dr. Stjepan Kalivoda, i iz kojih doznajemo kako je bolnica izgledala. Jedan takav izvještaj glasi: „Bolnica sestara milosrdnica u samostanu u Đakovu sastojeća iz 3 sobe i uređena na 24 postelje /12 za ženske, 12 za muške/ vrlo čista i vrlo prikladna. Liječnik je dr. Miroslav Weiss obćinski liječnik u Đakovu.”<sup>33</sup>

Ili Izvještaj od 6. prosinca 1898.: „Pregledane su bolnice u Djakovu milosrdnih sestara sv. Križa: (...) Bolnica u Djakovu je vrlo čista, vrlo dobro

32 Ova godina ne odgovara stvarnosti. U ovoj zgradi je bolnica bila do 1898., a zatim je preseljena u zgradu preparandije. Godine 1945. sestre su morale napustiti sve zgrade. Stoga bi se ova ploča trebala izmijeniti sa točnijim podacima.

33 Hrvatski državni arhiv u Zagrebu, Unutarnji odjel Zemaljske vlade (dalje: UOZV), Broj: 513., God. 1898-1903., 2., XIV., 1898/5, Kutija 2977.

uredjena na 24 postelje. (...)”<sup>34</sup> Za godinu 1899. u izvještaju se kaže: „(...) Ova bolnica uzorno se drži, veoma je čista i jako prikladna. (...)”. To govori koliko je provincijalna uprava posvećivala važnosti funkcioniranju ove bolnice i koliko se trudila održati je na visini i ispuniti sve zahtjeve nadležnih službi. Da to nije bilo jednostavno i da je zahtijevalo velikih napora te materijalna sredstva kazuje nam prigovor Kralj. žup. oblasti iz Osijeka, koja 1898. nalaže upravi bolnice da povede veću brigu za bolnicu u koju su naime bila smještena dva vojnika oboljela od trbušnog tifusa. Nadležna služba iz Osijeka naredila je sanitarni pregled ne samo prostorija bolnice, nego i cijeloga kompleksa iz razloga „da li se može dozvoliti otvorenje zavoda obzirom na okolnost što su u zavodskoj bolnici bila smještena dva vojnika bolesna na trbušnoj pošalini”. Zbog toga je u Đakovo upućena komisija. Prisutna komisija bila je sastavljena: „Od strane kr. kotarske oblasti kr. kotarski predstojnik Zvonimir Žepić i kr. kotarski liječnik dr. Franjo pl. Labaš; od strane poglavarstva upravne općine Djakovo općinski načelnik dr. Antun Švarcmajer i općinski liječnik dr. Miroslav Weiss. Od strane reda sestara Svetoga Križa nastojnica M. Radegunda Polz.

Povjerenstvo se uputilo diljem čitavoga zavoda od prostorije do prostorije, u koliko ne spadaju u strogu klauzuru, te su sve prostorije kao: spavaonice pitomkinja i novicijata, školske sobe, igraonica, blagovalište, hodnici, kuhinja, smočnica, rušnica i spremišta pronađeni u uzornom redu i čistoći”. Dalje se u zapisniku navodi kako izgledaju sanitarni čvorovi, pojedine prostorije, a što se tiče bolnice zabilježeno je: „S desne strane glavne zgrade smještena je privatna bolnica sa dvije bolničke sobe za muškarački i ženski odjel sa ukupno 16 kreveta, a osim toga imade još jedna sobica sa 2 kreveta za plaćajuće bolesnike građanskoga stališa. Bolnička zgrada dovoljno je izolirana providena posebnimi zahodi za poslužno osoblje i za bolesnike koji su pronađeni čisti i dezinficirani, a osim toga je konvent nabavio posebni parni desinfektor za cijenu od 150 for. za desinfekciju rublja i odijela. U ovom desinfektoru raskužena je i posteljina i rublje.

Od nove godine ovamo smješteno je bilo u bolnici 16 osoba, a među njima Ranko Dabić pod tekućim brojem 1882. i Vaso Puškarić pod t. br. 1885. od kojih je prvi primljen u bolnicu 6. kolovoza, a drugi 14. kolovoza.

---

34 Hrvatski državni arhiv u Zagrebu, UOZV, Br 14852 ex 1898/81989-1898. XIV., 1898/5, Kutija 2977 ž.c.

Po bolničkoj knjizi bolovala su obojica na trbušnoj pošalini, te su u bolnicu otpremljena po vojničkoj oblasti prigodom posljednjih vojnih vježbah kao vojnički bolesnici, jer obojica djelatno služe u 70. pješачkoj pukovniji, te za smještanje tih bolesnika drugih prigodnih prostorija bilo nije, dočim nisu sposobni bili za transport u koju vojničku bolnicu. Obojica otpušteni kao zdravi drugoga (2) rujna o.g., te su sve prostorije i svi predmeti koji su bili sa bolesnicima u dodiru, kako je gore spomenuto temeljito raskuženi. Od bolnice uputilo se povjerenstvo u dvorište, gospodarske zgrade, praonice, pekaru te je svagdje pronađen uzoran red i čistoća”.<sup>35</sup> Tako je školska godina mogla početi desetoga rujna. To je bio vjerojatno povod da provincijalna uprava kupi zgradu bivše preparandije od đakovačke općine za 3000 forinti te da bolnicu premjesti u tu zgradu.

Sestre su uvijek bile spremne uključiti se u razne potrebe općine, jer su na nekoliko mjesta zabilježeni upiti općinskih vlasti da li bi uprava Samostana, u slučaju neke epidemije, mogla dati zgradu bolnice na raspolaganje za bolesnike. Takve upite je postavljao i Crveni križ. Odgovori su bili uvijek pozitivni.<sup>36</sup>

U već gore spomenutom dopisu biskup Strossmayer je napisao da „u slučaju rata primaju čestite milosrdnice i ranjene vojnike, kojima i svoje vlastite sobe ustupaju i koje sa vrlo nježnom brigom dvore i paze, kako se to i za bosanske okupacije uz znatne žrtve svoje hvalevrijedno činiti običavale”.<sup>37</sup>

I kasnije se općinska vlast u Đakovu obraćala sestrama za pomoć u različitim situacijama. Tako npr. za vrijeme I. svjetskoga rata 17.9.1914., pita da li Samostan može dati na raspolaganje prostorije za 50 ranjenih vojnika. To se nije moglo učiniti jer je već 1. rujna po naputku ministarstva započela redovna nastava te su se sve konviktice vratile u internat<sup>38</sup> i učenice u školu. Za

35 APKĐ, Br. 8/1898.

36 APKĐ, usp. br. 5/1899.; Br. 3/1910. - u ovom dopisu je odgovoreno da će nadoknada biti 8 kruna i dodatak za uništeno rublje, jer je bolnica blizu konvikta i škole, te sestre koje budu radile sa zaraznim bolesnicima, prije nego se vrate u zajednicu sve svoje haljine i rublje moraju uništiti.

37 Za vrijeme okupacije Bosne i Hercegovine 1878. zgrada bolnice je stavljena na raspolaganje ranjenicima, a ranjeni vojnici stavljeni su i u prostorije škola, u školske razrede. Njih su dvorile sestre. Neke su se sestre i gojenice razboljele od tifusa. Sreća pa nije bilo smrtnih slučajeva. Dijelile su s ranjenicima i hranu iako su same oskudijevale. Prostorije bolnice i školske sobe bile su od boravka vojske veoma oštećene te je trebalo temeljitih popravaka obiju zgrada. Ta situacija koju su sestre proživjele potaknula je Majku M. Tereziju da po treći puta posjeti sestre u Đakovu 1881. Usp. APKĐ, „Kronika I”, str. 7.; „Kronika” (ciklostil), str. 5., „Tagebuch 1868.-1945.”, str. 16.

38 APKĐ, Br. 29/1914.

vrijeme I. svjetskoga rata sestre sv. Križa su u mnogim bolnicama Crvenoga križa dvorile na tisuće ranjenika. Takva bolnica u Đakovu bila je smještena u prostorima Sjemeništa. Uz civilni personal ranjenike su negovale i sestre.<sup>39</sup>

Za vrijeme rata nedostajalo je svima živežnih namirnica kao i drugih sredstava. Tako je provincijalna uprava molila upravu biskupskog vlastelinstva za pomoć u uzdržavanju bolesnika: „U našoj bolnici imade bolesnih zarobljenih Rusa, leže već preko pol godine, čini se da su neizlječivi, moli potpisana slavno ravnateljstvo, da s tima bolesnicima uređuje, da se kamo drugamo otpreme, teško nam je sada u ovim prilikama hraniti ih dulje”.<sup>40</sup> Međutim ravnateljstvo odgovara: „Zamolbi od 8. veljače t.g. br. 14. nije nam prema odredbi liečnika moguće udovoljiti”.

Ipak krajem iste godine uprava vlastelinstva odgovara provincijalatu da „iznimno za vrijeme rata opskrbljuje kruhom i potrebitim brašnom bolesne vlastelinske težake, koji će se nalaziti u tamošnjoj bolnici na liječenju i to počam od 1. listopada 1916. “<sup>41</sup> Uprava provincije često je molila vlastelinstvo da za zimske mjesece dostavi određenu količinu ogrjevnog drva, uglavnom je bilo traženo tri ili četiri hvata. Molbama je bilo udovoljeno.<sup>42</sup>

Da su se događale i pomalo čudne stvari svjedoči i događaj koji se zbio 1923. godine. Šumski radnik Stojan Radočaj iz šumarije Trnava, boravio je u bolnici od 29. siječnja do 14. veljače t.g. Toga dana 14. II. pobjegao je iz bolnice, odnesavši na sebi bolničko rublje, jedan par novih cipela i jedan Nachtkorset novi. Molim da se ovoga radnika prisili da ukradenu robu vrati samostanu”.<sup>43</sup> Ne zna se da li je to i učinio!

Na kraju se postavlja pitanje do kada je ova bolnica radila. Na nekim mjestima je zabilježeno da su se neki bolesnici otpremali u osječku bolnicu.

---

39 O tom radu vidi: APKĐ, „Kronika I”, „Chronik-Zapisi Nr. 23”, „Kronika zajednice sestara u Sjemeništu. Usp. Branko OSTAJMER – Vladimir GEIGER, „Đakovačka dobrotvorna i humanitarna društva i udruge u Prvom svjetskom ratu 1914.-1918”, *Scrinia Slavonica: godišnjak Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Hrvatskog instituta za povijest*, 14/2014, 176.

40 APKĐ, br. 14/1916.

41 APKĐ, Br. 68/1916. U dostavnici je navedeno da se šalje: „4 i po vreće 333 kile netto brašna za tjesto i to mjesec listopad, studeni i prosinac 1916. Za 1 Rusa na 26 dana po 77 dkgr krš. brašna” itd.

42 APKĐ, Br. 85/1919.

43 APKĐ, Br. 26/1923. Nigdje nije zabilježeno da li je ukradeno i vraćeno.



Ne može se kazati da je ovo bila bolnica u pravom smislu riječi, jer ovdje nisu npr. vršene nikakve operacije, nije imala sve one posebnosti koje su se tražile za bolnicu - ambulantu, apoteku, iako je sve to postojalo. Možda bi se moglo kazati da je „Bolnica milosrdnih sestara sv. Križa” u Đakovu funkcionirala kao neki, danas bismo kazali, zdravstveni stacionar, ustanova pojačane zdravstvene njege. Sestre su ovdje dvorile bolesnike različitih profila - od radnika biskupskog vlastelinstva, do siromašnih bolesnika, vojnika, djece, pa i sestara koje su zbog bolesti trebale biti u izolaciji. Tako se ipak neće pogriješiti ako se ovu ustanovu imenuje „bolnicom”. Posljednji pisani trag i spominjanje ove bolnice u arhivu je iz godine 1940. pod brojem 219/1940., br. 210 i 275/1940., a odnosi se na prijem Pauline Herman i Helene Čajkovac u bolnicu te preminuće posljednje. No listajući arhivsku dokumentaciju naišla sam na nešto veoma zanimljivo. Poznato je koliko je komunistička vlast nastojala i zgradu provincijalne kuće oduzeti sestrama.<sup>44</sup> Samo upornosti Majke Amadeje Pavlović, provincijalne poglavarice i velikoj pomoći biskupa Antuna Akšamovića može se zahvaliti da i provincijalna kuća nije bila oduzeta, a sestre raseljene. No da se vlasti nisu tako lako odricale ove zgrade govori u prilog i dokument koji je biskup A. Akšamović pisao upravi o nakani Gradskog narodnog odbora u Đakovu koji je došao biskupu s idejom da se u Đakovu otvori narodna bolnica. „Nadležno ministarstvo daje im zadatak da u Đakovu stvore prilike, da bi se Đakovo razvijalo kao kulturni centar. Za tu svrhu treba da imaju u Đakovu potrebite kulturne ustanove. Najpreča takva ustanova bila bi bolnica. Stoga gospoda predstavnici<sup>45</sup> općine u Đakovu prema dobivenim instrukcijama iz Zagreba imadu da pregovaraju sa Biskupom i sa časnom Gospođom kako bi se ipak u zgradi samostana mogla otvoriti bolnica pod naslovom: Narodna bolnica za Đakovo i Đakovštinu. Gospoda tvrde da ništa na silu ne žele da se poduzme nego da dođe do nekoga sporazuma. Oni naglašuju da bi se bolnica osnovala sa 50-60 postelja za bolesnike civile, prostorije da bi bile u onom dijelu samostanske zgrade, gdje je bolnica čč. sestara. Prema njihovom mišljenju za samostan bi se ostavilo 40 postelja sa bolesničkim paviljonima, a druge prostorije bi se uzele za civilne bolesnike uz potrebito odjeljenje kako to samostan odredi.”<sup>46</sup> Slijede uvjeti koje predlažu te savjeti biskupa Akšamovića koji misli da to ne bi bilo nikako dobro, jer je samostan jedino mjesto

---

44 APKĐ, Kronika I., str. 135s.

45 U delegaciji su bili: Kolar Đuro, Lukić Joza i Surovi N.

46 APKĐ, Br. 114/1946.

kamo svaka sestra ima pravo doći. Spomenuta delegacija je predložila da će imanje Josipovac ostati u vlasništvu samostana, ali bi se ekonomija koristila za potrebe bolnice. U tom smislu biskup piše: „Koliko bi nam bilo drago, da spasimo Vašu muku i uzorno gospodarstvo Josipovac, toliko bi nam bilo neizmjereno žao ako bi radi smještaja bolnice u zgradi samostana trpjela naša draga Provincija ili bi se rađale nepoželjne afere u našem dragom samostanu gdje vlada Božji mir i iskrena sestrinska ljubav u duhovnoj zajednici”.

Majka Amadeja Pavlović odgovorila je negativno na dopis Biskupskog ordinarijata 11. lipnja 1946. „Molim prečasnı Naslov, da izvoli obavijestiti gradski N. O. u Đakovu, da se u predmetu smještanja bolnice u našu kuću maticu izvoli obratiti izravno na Svetu Stolicu.”<sup>47</sup> Tako je propao još jedan pokušaj oduzimanja samostanske zgrade, a vjerojatno i zadnji pokušaj da Đakovo opet dobije bolnicu.

Kako je bilo gore navedeno u bolnici su radile dvije, nekada tri bolničarke, a službu liječnika vršio je dr. Miroslav Weiss. On je 1883. godine došao u Đakovo i vršio dužnost općinskog liječnika, skrbio za bolesnike u bolnici Milosrdnih sestara sv. Križa i bio također samostanski liječnik te brinuo za konviktice i školsku djecu.<sup>48</sup> Dr. Weiss je brinuo za redovita cijepljenja učenica, redovite preglede i kontrole zdravlja, propisivao treba li otkazati nastavu ako se pojavila kakva zarazna bolest - ospice, difterija, tifus i slično.<sup>49</sup> Dr. Weiss je potpisivao i zdravstvena izvješća, a njegov potpis se nalazi i na Zapisniku koji je sastavljen 9. rujna 1898. u samostanu o pregledu bolnice.<sup>50</sup>

Provincijalna uprava je godine 1912. od dr. Weissa kupila njegov posjed koji je imao u Trnavi - vinograd, šljivik i malu kućicu.

On je i dio svoga liječničkog pribora ostavio samostanu, odnosno samostanskoj bolnici, kako je navedeno u Odluci kr. kotarskog suda u Đakovu od 12. ožujka 1920. godine u kojem su navedeni legati, nasljednici, imovine dr. Weissa, među njima „legat celog liječničkog pribora i stola za potraživanje po kongregaciji častnih sestara sv. Križa u Đakovu - prima se (...) te se sudbeno i proglašuje nasljedno pravo.”<sup>51</sup> Pokopan je na đakovačkom groblju.

---

47 Isto

48 O dr. M. Weissu vidi: Branko OSTAJMER, „Dr. Miroslav Weiss (Vajs). Prigodom stote obljetnice smrti (1917.-2017.)“, *Đakovački vezovi, Prigodna revija*, Đakovo 2017., 65. Gosp. Ostajmeru zahvaljujem i na korisnim sugestijama prilikom izrade ovoga rada.

49 Usp. „Povijest samostanskih škola” (rukopis).

50 APKĐ, Br. 8/1898.

51 APKĐ, br. 39/1920.

Nakon smrti dr. Weissa u potpisu jedne „Upitnice” za godinu 1922. nalazi se ime dr. Žige Neumanna, kotarskoga fizika, a kasnije je dužnost općinskog i samostanskog liječnika obnašao dr. Rudolf Čeleda.<sup>52</sup>



*Dr. Miroslav Weiss*

## Zaključak

Danas tek rijetki znaju da je u Đakovu još u 19. stoljeću postojala bolnica, a gotovo potpunu nepoznanicu predstavlja činjenica da je to bila prva bolnica u Slavoniji. Pored toga što su se brinule za djecu i mlade u školi i internatu, Milosrdne sestre sv. Križa su veliku brigu posvetile i ovom djelu ljubavi prema bolesnom čovjeku. Uz đakovačku bolnicu, sestre sv. Križa su u gradu Vukovaru 1941. godine sagradile i uredile i drugu bolnicu (o njoj su brižno skrbile do 1948. godine kada im je bolnica oduzeta, a sestre istjerane). Obično se uvijek govori da je vukovarska bolnica prva bolnica sestara, no istina je drugačija - prva bolnica je Bolnica u Đakovu, a druga Bolnica sestara sv. Križa u Vukovaru.

Osnutak i gotovo stotinu godinu duga povijest đakovačke bolnice pod upravom Milosrdnih sestara sv. Križa predstavlja nemjerljiv i – slobodno se može reći – gotovo posve nepoznat doprinos zajednice Milosrdnih sestara sv. Križa na zdravstvenom području. Ujedno, postojanje ove zdravstvene ustanove u Đakovu još je jedan dokaz svestrane brige biskupa Josipa Jurja

---

52 APKĐ, Br. 281/1942. „naš kućni liječnik i liječnik internata sv. Križa u Đakovu, te da svoj liječnički honorar prima u naravi“ (Potvrda se izdaje za privatnu uporabu na molbu dr. Čelede).

Strossmayera, ne samo za radnike biskupskoga vlastelinstva kojima je bila namijenjena bolnica, nego i njegove općenite brige za zdravstvenu skrb cjelokupnoga stanovništva Đakova i Đakovštine.

## SUMMARY

Estera Radičević

### EPISCOPAL MANOR HOSPITAL-

### HOSPITAL OF THE SISTERS OF MERCY OF THE HOLY CROSS IN ĐAKOVO

Only few people today know that there was a hospital in Đakovo as early as in the 19th century, and it is almost completely unknown that it was the first hospital in Slavonia. Sisters of Mercy of the Holy Cross did not only take care of the children and the young in the school and the boarding school, they also dedicated great care and love to sick people. Next to the hospital in Đakovo, Sisters of the Holy Cross built another hospital in 1941 in the town of Vukovar (they looked after it with great care until the year 1948 when the hospital was taken away from them, and the Sisters were expelled). It is usually thought that the hospital in Vukovar was the first hospital run by Sisters, but the truth is that the first hospital was the one in Đakovo, and the second the one in Vukovar. The establishment and almost a hundred years long history of the hospital in Đakovo run by the Sisters of Mercy of the Holy Cross presents an immeasurable and- one can freely say- almost completely unknown contribution of the congregation of the Sisters of Mercy of the Holy Cross in the field of health. At the same time, the existence of this health institution in Đakovo is yet another proof of the comprehensive care that Bishop Josip Juraj Strossmayer showed not only towards the employees at the Episcopal manor, for whom the hospital was intended, but also his general concern for the health care of the entire population of Đakovo and the Region of Đakovo.

*Key words:* Sisters of Mercy of the Holy Cross, hospital, monastery, patient care